

Позиція

організації громадянського суспільства щодо проєкту постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку здійснення з бюджету Пенсійного фонду України видатків на виплату пенсій (щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці), призначених (перерахованих) на виконання судових рішень”

Міністерством соціальної політики, сім’ї та єдності України (далі - Мінсоцполітики) в межах консультацій з громадськістю на офіційному веб-сайті опубліковано [проєкт](#) постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку здійснення з бюджету Пенсійного фонду України видатків на виплату пенсій (щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці), призначених (перерахованих) на виконання судових рішень” (далі - Проєкт), якою пропонується встановити механізм здійснення з бюджету Пенсійного фонду України (далі - ПФУ) видатків на виплату сум пенсій та щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці, призначених або перерахованих на виконання судових рішень, включаючи період, що передує даті набрання чинності рішенням суду, а також різниці між фактично нарахованою та визначеними судом сумами, за джерелами їх виплати (фінансування). Такий механізм поширюватиметься **на всі види пенсій та категорії одержувачів**.

Організації громадянського суспільства звертають увагу Уряду на недопустимість ухвалення Проєкту постанови, оскільки запропонована Мінсоцполітики процедура не забезпечує повного та реального виконання судового рішення про стягнення пенсійної заборгованості, порушує гарантоване статтею 6 Європейської конвенції з прав людини право на справедливий суд, підриває довіру до держави як гаранта прав людини та може призвести до нових судових спорів і зростання соціальної напруги серед одержувачів пенсій.

1. Щодо нівелювання Проєктом постанови принципу обов’язковості судового рішення.

Проєктом фактично запроваджується механізм ведення обліку та формування черговості виконання судових рішень щодо пенсійних виплат, за яким усі нараховані на виконання рішень суду суми включаються до відповідних переліків та підлягають виплаті не одноразово і не в повному обсязі, а виключно в межах бюджетних асигнувань, передбачених у бюджеті ПФУ на відповідний рік. Таким чином, реальне **виконання судових рішень ставиться у пряму залежність від наявності бюджетного фінансування**, а у разі його недостатності - виплати здійснюються **пропорційно та частково, тоді як невикладені суми переносяться на наступні бюджетні періоди**.

При цьому передбачений механізм поширюється і на випадки, коли судом встановлено більший розмір виплат, ніж той, який був призначений органом ПФУ. Тому навіть **після набрання законної сили судовим рішенням особа продовжує**

отримувати пенсію у протиправно заниженому розмірі, визначеному органом ПФУ, тоді як різниця між фактично нарахованою та належною до виплати сумою лише **обліковується як заборгованість та підлягає погашенню частинами** і виключно за наявності фінансування.

За такого нормативного регулювання, особи, яким орган ПФУ неправильно визначив розмір пенсії та які були змушені захищати своє право у судовому порядку, після набрання судовим рішенням законної сили фактично опиняються **у гіршому становищі, ніж особи, яким пенсію було одразу призначено у правильному розмірі**.

У такому випадку **навіть за наявності судового рішення, що набрало законної сили, особа не отримує належний їй розмір пенсійної виплати у повному обсязі та фактично безвідсотково кредитує державу**, оскільки присуджені їй суми виплачуються не після набрання рішенням законної сили, а на розсуд держави залежно від наявності бюджетних асигнувань.

Відповідно до бюджету ПФУ на 2026 рік на виплату пенсій, призначених за рішеннями суду, включно з погашенням заборгованості за минулі періоди та виплатою різниці між фактично призначеним і належним розміром пенсії, передбачено лише 1 млрд грн, тоді як загальний обсяг пенсійної заборгованості станом на 2026 рік перевищує 91 млрд грн. Отже, за умови збереження фінансування на рівні 2026 року, **виконання судових рішень і погашення такої заборгованості триватиме близько 91 року**, що фактично позбавляє запропоновану процедуру реального змісту та не забезпечує ефективного поновлення порушених прав одержувачів пенсій.

За таких умов правосуддя в Україні втрачатиме свою ключову функцію - забезпечення ефективного та своєчасного поновлення порушеного права на пенсійне забезпечення, а **судове рішення не забезпечує поновлення порушеного права**, лише підтверджуючи наявність заборгованості держави перед особою. Натомість, відповідно до статті 129¹ Конституції України судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку.

Відповідно до частини 2 статті 14 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України) судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання **всіма органами державної влади**, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. А відповідно до статей 371-372 КАС України рішення адміністративного суду підлягає негайному або своєчасному виконанню, а держава зобов'язана забезпечити ефективний механізм такого виконання. При цьому, спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені **лише у самому судовому рішенні**.

Таким чином, зміст відповідних норм не передбачає можливості встановлення підзаконним нормативно-правовим актом будь-яких додаткових умов чи обмежень для виконання обов'язкових судових рішень, відтак виключає узалежнення обов'язку їх виконання від наявності бюджетного фінансування або інших дискреційних рішень суб'єктів владних повноважень.

З огляду на викладене, Проект створює ризики **системного невиконання судових рішень та підриває довіру до судової системи**, що суперечить як Конституції України, чинному процесуальному законодавству України, так і практиці Європейського суду з прав людини.

В рішеннях Європейського суду з прав людини, зокрема у справах “Рябих проти Росії” (§§ 51, 52), “Горнсбі проти Греції” (§ 40), “Войтенко проти України” (§ 39), “Immobiliare Saffi v. Italy” (§ 66), “Shmalko v. Ukraine” (§ 43), “Fuklev v. Ukraine” (§ 84), “Apostol v. Georgia” (§ 64), „Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine“ (§§ 46, 51, 54), неодноразово наголошувалось, що відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на справедливий суд охоплює не лише розгляд справи, але й обов’язковість виконання остаточного судового рішення, яке є складовою принципу юридичної визначеності та невід’ємним елементом права на справедливий суд. Європейським судом з прав людини підкреслювалось, що виконання рішення, ухваленого судом, становить завершальну стадію судового розгляду, без якої саме право на звернення до суду втрачає свій практичний зміст, а **ефективний доступ до правосуддя передбачає не лише отримання рішення, але й його своєчасне та повне виконання без невикористаних затримок з боку держави.**

Аналогічна правова позиція також відображена у рішеннях Конституційного Суду України від 30 червня 2009 року у справі № 16-рп/2009, від 25 квітня 2012 року у справі № 11-рп/2012, від 13 грудня 2012 року у справі № 18-рп/2012, від 26 червня 2013 року у справі № 5-рп/2013, від 23 листопада 2018 у справі № 10-р/2018, в яких зазначено, що обов’язковість виконання судового рішення є невід’ємною складовою конституційного права на судовий захист. Конституційним Судом України підкреслено, що це право включає комплекс гарантій, спрямованих на реальне відновлення порушених прав і свобод, а невиконання судових рішень фактично нівелює саму сутність права на справедливий суд. Водночас обов’язковість судових рішень визнається однією з ключових засад судочинства, яка забезпечує ефективність правосуддя та утворює авторитет держави як правової.

Відтак, враховуючи послідовну практику Європейського суду з прав людини та рішення Конституційного суду України, запропонований **Проект постанови суперечить принципам верховенства права, оскільки фактично трансформує безумовний обов’язок держави виконати судові рішення у дискреційне зобов’язання, залежне від фінансових можливостей бюджету.** Такий підхід суперечить принципу юридичної визначеності, підриває ефективність судового захисту, прямо суперечить міжнародним стандартам у сфері права на справедливий суд та в подальшому призведе до збільшення кількості звернень до національних та міжнародних судових інституцій та скасуванню Постанови в судовому порядку, що матиме як фінансові, так і репутаційні наслідки для держави.

2. Щодо запровадження урядом механізму виконання судових рішень, не передбаченого законами України.

Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” № 1058-IV від 9 липня 2003 року (далі - Закон № 1058) також **не надає Кабінету Міністрів**

України повноважень встановлювати нові умови чи обмеження щодо виплати пенсій, визначених законом або присуджених судом.

Цей Закон прямо передбачає, що законодавство про пенсійне забезпечення базується на Конституції України та складається, зокрема, з цього Закону, а зміна умов і норм загальнообов'язкового державного пенсійного страхування здійснюється виключно шляхом внесення змін до нього. При цьому статтею 5 Закону № 1058 встановлено, що виключно цим Законом визначаються порядок здійснення пенсійних виплат за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням, а також порядок використання коштів ПФУ та накопичувальної системи пенсійного страхування. Крім того, відповідно до статті 58 Закону № 1058 ПФУ зобов'язаний забезпечувати своєчасне і в повному обсязі фінансування виплати пенсій.

Натомість Проект суперечить Закону № 1058, оскільки фактично підзаконним нормативно-правовим актом **змінює механізм реалізації права особи на отримання пенсії** у належному розмірі та механізм виконання судового рішення, яке набрало законної сили. Замість реального виконання судового рішення Проект запроваджує модель відкладеного і часткового погашення зобов'язань залежно від бюджетних асигнувань на відповідний рік, тобто ставить виконання судового рішення у залежність не від припису закону та обов'язковості судового рішення, а від наявності або відсутності фінансового ресурсу. Такий підхід **суперечить конституційним принципам недопустимості звуження змісту і обсягу існуючих прав підзаконним актом**.

Отже, право громадян на своєчасне отримання пенсійних виплат в повному обсязі гарантується саме Законом № 1058, а не підзаконними актами уряду.

Відтак Проект **змінює момент, обсяг і спосіб реалізації права на належні особі пенсійні виплати, підтвердженого судовим рішенням, всупереч нормам Закону №1058**.

Окремо варто зазначити про невідповідність Проекту положенням Закону України "Про Державний бюджет України на 2026 рік". У пояснювальній записці Мінсоцполітики обґрунтовує необхідність розроблення Проекту виконанням пункту 14 розділу "Прикінцеві положення" Закону України "Про Державний бюджет України на 2026 рік". Зазначений пункт Закону передбачає лише виокремлення видатків бюджету ПФУ на виплати за ретроспективними судовими рішеннями та на виплати перерахованих за рішенням суду пенсій, а також визначає, що такі видатки здійснюються за окремими напрямками у розрізі джерел їх фінансування у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Водночас вказана норма Закону не передбачає періодичності здійснення виплат, щомісячного характеру виплати за минулі періоди, залежності розміру виплат від наявних бюджетних асигнувань, не допускає пропорційного обмеження таких виплат і не регулює питання перенесення невиплачених сум на наступні бюджетні періоди.

Таким чином, Проект виходить за межі делегованих уряду повноважень. Якщо законом не передбачено повноваження Кабінету Міністрів України встановлювати порядок, за яким вже нараховані та присуджені судом суми пенсій виплачуються частинами, пропорційно асигнуванням та з перенесенням заборгованості на майбутні

бюджетні періоди, то встановлення такого механізму урядовою постановою є фактичним втручанням у сферу законодавчого регулювання та повноважень парламента.

3. Щодо визначення у Проєкті механізму виконання судових рішень, який був визнаний протиправним в судовому порядку.

Мінсоцполітики зазначає, що прийняття цієї постанови спрямоване на врегулювання питання обліку таких зобов'язань та виокремлення відповідних видатків у бюджеті ПФУ, оскільки наявна практика перерахунку пенсій за рішеннями судів, у тому числі за попередні періоди, без належного фінансового забезпечення призвела до значного накопичення заборгованості та унеможливило її одночасне погашення в межах одного бюджетного року. При цьому Мінсоцполітики вказує, що для одержувачів пенсій, яким на виконання судових рішень здійснено перерахунок, такий механізм матиме позитивний вплив, оскільки забезпечить належний облік нарахованих за судовими рішеннями сум пенсійних виплат.

Натомість, як вбачається зі змісту Проєкту, для самих одержувачів пенсій такий механізм **не може мати позитивного впливу, оскільки фактично обмежує їх у праві на отримання належних їм пенсійних виплат в повному обсязі**, які підтверджені судовим рішенням. Такий підхід може призвести до необґрунтованого диференційованого становища до осіб у правовідносинах у сфері пенсійного забезпечення і фактично має ознаки дискримінації - особи, які були змушені звернутися до суду для захисту свого права на пенсію опиняються у гіршому становищі порівняно з тими особами, яким органи ПФУ одразу призначили пенсію у передбаченому законом розмірі без необхідності звернення до суду.

Разом з тим, Проєкт передбачає **скасування аналогічної постанови** Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку здійснення з бюджету Пенсійного фонду України видатків на виплату пенсій (щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці), призначених (перерахованих) на виконання судових рішень” [від 14 липня 2025 року № 821](#) (далі - Постанова № 821).

Водночас [рішенням Київського окружного адміністративного суду від 04 березня 2026 року у справі № 320/51895/25 Постанова № 821 визнана протиправною та нечинною як така, що прийнята поза межами повноважень](#) Кабінету Міністрів України, оскільки встановлює спеціальний порядок виконання судових рішень, не передбачений законами України, суперечить конституційному принципу обов'язковості судових рішень та праву на ефективний судовий захист, не дотримано мету, з якою цей підзаконний нормативний акт приймався, а сам акт не виконує функцію деталізації нормативно-правових актів вищої юридичної сили та суперечить їм.

За своїм змістом **новий Проєкт фактично дублює текст Постанови №821, яку вже було визнано судом протиправною**. Незважаючи на скасування попереднього акта, запропонований механізм **знову запроваджує спеціальний незаконний порядок виконання судових рішень, ставлячи їх реалізацію у**

залежність від бюджетного фінансування. Це створює ризик повторного виходу Кабінету Міністрів України за межі наданих йому повноважень.

Відтак, **це свідчить не лише про умисне ігнорування судового рішення від 04 березня 2026 року у справі № 320/51895/25**, але й свідоме відтворення практики, яка вже була визнана протиправною в судовому порядку. Такий підхід створює ризик повторного визнання даного нормативного акта протиправним, а також суперечить принципам правової визначеності, обов'язковості судових рішень та принципу належного врядування.

4. Щодо непропорційного втручання у майнові права одержувачів пенсій

Система пенсійного забезпечення в Україні має страхову природу та базується на сплаті особами страхових внесків, за рахунок яких у подальшому формується право на отримання пенсійних виплат. Така система передбачає чіткий зв'язок між обсягом сплачених внесків і обсягом належних виплат, а також не містить механізмів відстрочення чи розстрочення виконання обов'язку зі сплати страхових внесків. Водночас Проєкт фактично пропонує застосувати подібний підхід уже на етапі виплати пенсій, призначених або перерахованих за рішенням суду, запроваджуючи їх відкладене та часткове фінансування залежно від бюджетних можливостей. Такий підхід порушує внутрішню логіку та принципи функціонування солідарної пенсійної системи.

Більше того, запровадження механізму відтермінування та часткової виплати присуджених сум пенсій фактично становить втручання у майнові права особи. Відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна особа має право мирно володіти своїм майном, а держава не може позбавляти особу її майна інакше як на підставах та в порядку, встановлених законом і за умови дотримання справедливого балансу між інтересами суспільства та правами особи. Практика Європейського суду з прав людини послідовно виходить із того, що належні до виплати соціальні виплати, у тому числі пенсії, а також суми, присуджені судовим рішенням, становлять "майно" у розумінні зазначеної норми.

У цьому контексті встановлення підзаконним актом механізму, який дозволяє державі фактично не виконувати свої позитивні зобов'язання, ігноруючи судові рішення та відтермінувати виплату належних сум на невизначений строк, не відповідає вимогам законності, правової визначеності та пропорційності втручання у право мирного володіння майном. Такий підхід не забезпечує справедливого балансу між публічними інтересами та правами особи і може розглядатися як непропорційне обмеження майнових прав одержувачів пенсій.

Так Проєкт не обмежується врегулюванням технічного порядку обліку та фінансування відповідних видатків, а фактично **змінює правовий режим виконання судових рішень у пенсійних спорах, встановлюючи механізм їх виконання у межах бюджетних асигнувань та допускаючи відтермінування виплати присуджених сум на невизначений строк.**

Такий підхід призводить до того, що судові рішення **не забезпечує поновлення порушеного права після набрання ним законної сили**, а фактично перетворюється на підставу для обліку заборгованості держави, що підлягає погашенню у майбутніх бюджетних періодах. Це, у свою чергу, свідчить про **звуження змісту та обсягу права особи на пенсійне забезпечення**, підтвердженого судовим рішенням.

З огляду на викладене, **організації громадянського суспільства закликають Кабінет Міністрів України не ухвалювати Проект постанови в запропонованій редакції та повернути його на доопрацювання із залученням правозахисних організацій, представників судової влади та експертного середовища. Уряд не може підзаконним актом підмінити обов'язковість судового рішення бюджетною доцільністю, свавільно відтермінувати поновлення порушених прав на майже 100 років та повторно відтворювати підхід, визнаний судом незаконним. Натомість механізм виплати пенсійної заборгованості має забезпечувати реальне, повне, своєчасне поновлення порушених прав одержувачів пенсій, бути розроблений з урахуванням меж повноважень уряду, судової практики щодо оскарження Постанови № 821 та чинного порядку виплати пенсій за рішенням суду, передбаченого Законом України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, а також відповідати Конституції України, статті 6 Європейської конвенції з прав людини та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.**

17 квітня 2026 року

БФ «Право на захист»

Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»

Центр прав людини ZMINA

БФ «Схід SOS»

ГО «КРИМСОС»

ГО «Донбас СОС»

ГО «Розуміння кризи»

Кримська правозахисна група

ГО «Південна стратегія розвитку»

БФ «Волонтери Херсонщини»

ГО «Дівчата»

БФ «РОКАДА»

БО БФ «Стабілізейшен Суппорт Сервісез»